

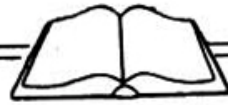
شوریه گاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

۶۴ - حاشیه فرائد الاصول

حاشیه متوسطی است با عنوان «قوله - قوله» این حاشیه استدلالی بوده و اقوال بعضی از علماء اصول را نیز نقل نموده و بر چهار جزء تقسیم شده که نسخه حاضر مشتمل بر جزء سوم و چهارم می باشد و به تاریخ چهاردهم شوال ۱۲۸۱ بپایان رسیده است، نویسنده این حاشیه ظاهراً از شاگردان شیخ انصاری است و در تألیف آن از درس شیخ نیز بهره برده است. ۶۱

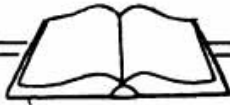
.....

۶۱ - فهرست نسخه های خطی کتابخانه عمومی حضرت آیت الله نجفی مرعشی ج ۳۸۷/۸.

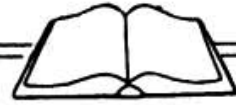

- ۶۵ - حاشیه فرائد الاصول
احتمالاً کمال بن محمد
حاشیه مفصلی است با عناوین «قوله، قوله» این حاشیه در عصر شیخ انصاری
تألیف شده و مؤلف از شاگردان وی میباشد بعضی از گفته های درسی وی را نیز نقل کرده
است. ۶۲
- ۶۶ - حاشیه فرائد
میرزا محمد بن سلیمان تنکابنی (م ۱۳۰۲) ۶۳
- ۶۷ - حاشیه علی فرائد الاصول
کاظمی بغدادی (م ۱۳۳۶ هـ) ۶۴
- ۶۸ - حاشیه علی فرائد الاصول
ایشان حاشیه ای هم برمکاسب شیخ دارند. ابتداء یک جلد در استصحاب، سپس
یک جلد در سائر اصول عملیه نوشته است تاریخ فراغت: ۱۲۹۴ ۶۵
- ۶۹ - حاشیه علی فرائد الاصول
محمد شریف بن محمد طاهر
حسینی تویسرکانی (م ۱۳۱۲) ۶۶
- ۷۰ - حاشیه رسائل
شیخ عبدالنبی نوری (م ۱۳۴۴) ۶۷
- ۷۱ - حاشیه علی فرائد الاصول
شاهزودی (م ۱۳۹۳) ۶۸ مؤلف از شاگردان شیخ (ره) بوده است.
- ۷۲ - حاشیه علی فرائد الاصول
محمد تقی بن مجتبی ۶۹
- ۷۳ - حاشیه علی رسائل الشیخ
علی اکبر قمی معروف به
حکمی (م ۱۳۲۲).
مؤلف صاحب کرامت بوده است.

-
- ۶۲ - فهرست نسخه های خطی کتابخانه عمومی حضرت آیت الله نجفی مرعشی ج ۸/۴۰۹.
- ۶۳ - قصص العلماء، الذریعة ج ۶/۱۶۱.
- ۶۴ - الذریعة ج ۶/۱۶۱، معجم مؤلفی الشیعة/۷۴.
- ۶۵ - معجم مؤلفی الشیعة ۱۰۵، الذریعة ج ۶/۱۵۳.
- ۶۶ - معجم رجال الفکر والادب فی النجف/۹۴، الذریعة ج ۶/۱۵۷، معجم مؤلفی الشیعة ۱۰۹.
- ۶۷ - الذریعة ج ۶/۱۵۸.
- ۶۸ - معجم مؤلفی الشیعة/۲۲۲.
- ۶۹ - معجم مؤلفی الشیعة/۱۲۸.

- ۷۴ - حاشیه علی الرسائل
بن محمد سعید زنجانی (م ۱۳۴۹ هـ): ۷۰
- ۷۵ - حاشیه برفرائد
سید عبدالحسین مجتهد لاری (م ۱۳۴۲).
مؤلف از شاگردان میرزای مجدد شیرازی است. ۷۱
- ۷۶ - حاشیه علی فرائد الاصول
نخجوانی (م ۱۳۳۴): ۷۲
- ۷۷ - حاشیه علی فرائد الاصول
جلال الدین روضاتی (م ۱۳۵۶): ۷۳
- ۷۸ - حاشیه علی فرائد الاصول
علی بن نصرالله نجفی همدانی
(م ۱۳۳۹ هـ): ۷۴
- ۷۹ - حاشیه علی فرائد الاصول
محمد بن هاشم نقوی هند
(م ۱۳۲۳): ۷۵
- ۸۰ - حاشیه رسائل
دزفولی کاظمی (م ۱۳۲۷).
مرحوم آخوند خراسانی برآن تقریظ زده است. ۷۶
- ۸۱ - حاشیه رسائل
شیخ محمدحسن آل یس کاظمی. ۷۷
در دایرة المعارف تشیع آمده است: پس از وفات شیخ انصاری، ریاست مذهب و
زعامت حوزه های علمیه به او منتقل گردید.
-
- ۷۰ - معجم المؤلفین ج ۲۶۶/۵.
۷۱ - گنجینه دانشمندان ج ۶/۵.
۷۲ - الذریعة ج ۱۵۹/۶، معجم مؤلفی الشیعة/۴۱۵.
۷۳ - تذکرة القبور/۱۷۹.
۷۴ - اعیان الشیعة ج ۱۹۶/۴، معجم مؤلفی الشیعة/۴۳۷، معجم المؤلفین ۲۵۴/۷، الذریعة ج ۱۵۸/۶.
۷۵ - معجم مؤلفی الشیعة/۴۴۷.
۷۶ - معجم مؤلفی الشیعة/۱۷۴، الذریعة ج ۱۵۵/۶.
۷۷ - الذریعة ج ۱۵۵/۶.

- ۸۲ - حاشیه فرائد شیخ قاسم اسلامی (مستشهد به سال ۱۴۰۰)
وی حاشیه ای هم بر مکاسب و کفایه دارد. ^{۷۸}
- ۸۳ - حاشیه فرائد شیخ عبدالرحیم نهاوندی (م ح ۱۳۰۴)
از اجلاء شاگردان شیخ و از مدرسان بوده است، در تهران فوت کرده و در نجف
دفن شده، ترجمه او در آثار و آثار/ ۱۴۳ آمده است. ^{۷۹}
- ۸۴ - حاشیه فرائد شیخ عبدالمحمد بن شیخ حسن زائردهام
نجفی (م ۱۳۵۷).
تقریرات استادش صاحب کفایه است. ^{۸۰}
- ۸۵ - حاشیه رسائل مولی محمد امین.
تاریخ تألیف ۱۲۹۱ ^{۸۱}
- ۸۶ - حاشیه رسائل شیخ احمد بن شیخ علی بن محمدرضا
آل کاشف الغطاء (م ۱۲۴۴) ^{۸۲}
- ۸۷ - حاشیه رسائل سید ابوطالب قاضی بن ابی تراب
(م ۱۲۹۵) ^{۸۳}
- ۸۸ - حاشیه رسائل مؤلف از شاگردان شیخ انصاری (ره) بوده و این تعلیقه را در زمان حیات استاد
خود نوشته است. ^{۸۴}
- ۸۹ - حاشیه رسائل نویسنده از شاگردان شیخ انصاری (ره) است و از او به استادنا الاعظم و مولانا
الافخم یاد می‌کند. ^{۸۵}
- ۹۰ - حاشیه رسائل

۸۲ - الذریعة ج ۱۵۳/۶.

۸۳ - الذریعة ج ۱۵۳/۶.

۸۴ - الذریعة ج ۱۵۴/۶.

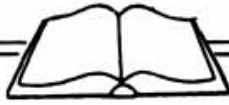
۸۵ - الذریعة ج ۱۵۴/۶.

۷۸ - شهدای روحانیت شیعه در یکصد ساله اخیر ج ۱/ ۳۹۳.

۷۹ - الذریعة ج ۱۵۷/۶.

۸۰ - الذریعة ج ۱۵۸/۶.

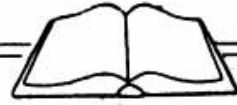
۸۱ - الذریعة ج ۱۵۳/۶، معجم رجال الفكر والادب/ ۴۳.

مؤلف بعضی از اصحاب شیخ است. ۸۶

- ۹۱- الحاشية على الفرائد شیخ مرتض تالهی فرزند عبدالله (م ۱۳۴۸) ۱۵۴
- ۹۲- حاشية الرسائل محمدحسن بن شیخ محمد صادق دزفولی ۸۸
- ۹۳- حاشیه رسائل شیخ علی انصاری اهوازی بن شیخ منصور ۸۹
- ۹۴- حاشیه رسائل حاج شیخ جوادین ملامحرم علی بن کلب قاسم (م ۱۳۲۵ هـ ق) ۱
- ۹۵- حاشیه رسائل سید حسن اشکوری بن سید عباس (م ۱۳۴۹) ۱
- ۹۶- حاشیه رسائل شیخ عبدالحسین محلاتی بن علی (میرزا بابا م ۱۳۲۳) ۱
- ۹۷- حاشیه بر رسائل سید حسین قزوینی حلی بن سید مهدی (م ۱۳۲۵) ۱
- ۹۸- حاشیه رسائل سیدرضا موسوی لنکرانی بن سید محمد (م ۱۳۲۲) ۱
- ۹۹- حاشیه رسائل سید محمد صادق آل بحر العلوم بن سید حسن ۱
- ۱۰۰- حل المعاهد عن وجوه الفرائد محمدحسین بن محمد مهدی کرهرودی سلطان آبادی (م ۱۳۱۴) ۱
- ۱۰۱- الحاشية الجديدة شیخ محمد باقر بهاری همدانی بن

- ۸۶- الذریعة ج ۶/۱۵۴
- ۸۷- بزرگان و سخن سرايان همدان / ۲۲۷
- ۸۸- معجم رجال الفكر والأدب / ۴۶
- ۸۹- گنجینه دانشمندان ج ۲/۷۹
- ۹۰- ریحانة الادب ج ۲/۳۸۶
- ۹۱- نقباء البشر / ۵۹۱
- ۹۲- اندریعة ج ۷/۹۸، تذكرة القبور
- ۹۳- نقباء البشر / ۶۶۲
- ۹۴- نقباء البشر / ۷۷۱
- ۹۵- نقباء البشر / ۸۶۷
- ۹۶- الذریعة ج ۷/۷۵

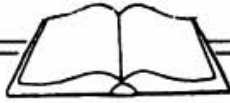
جعفر بن محمد^{۹۷}

- ۱۰۲ - مخزن الفوائد فی حاشیه الفرائد
سید میرزا محمد باقر بن محمد علی قاضی طباطبائی تبریزی.
معظم له از شاگردان میرزای مجدد شیرازی و میرزا حبیب الله رشتی و فاضل شریانی و آخوند ملاحسینقلی همدانی بوده است.^{۹۸}
- ۱۰۳ - مرشد الدلائل فی حاشیه الرسائل
شیخ احمد سلطان آبادی. (م ح ۱۳۱۵).

- وی حاشیه ای نیز بر مکاسب دارد و از شاگردان مرحوم ایروانی است.^{۹۹}
- ۱۰۴ - وسائل الرسائل
سید حسن صدرالدین بن سید هادی کاظمی (م ۱۳۵۴) مؤلف تکملة امل الآمل و...
۱۰۵ - وجیزه
شیخ جعفر فرزند شیخ باقر سودانی (م ۱۳۴۵)
وی شاعر و از شاگردان سیدزیدی و شیخ احمد کاشف الغطاء است.

بخش سوم: شروح و حواشی بر قسمتی از کتاب

- ۱۰۶ - الاستصحاب
مولی محمد باقر بن محمد باقر ایروانی
پس از وفات سید کوه کمری تدریس حوزه نجف و ریاست مذهبی به وی منتهی شده است وی حاشیه ای هم بر مکاسب دارد.^{۱۰۲}
- ۱۰۷ - تعلیقه بر بعضی از مباحث رسائل
سید اسدالله نبوی دزفولی.^{۱۰۳}
- ۱۰۸ - تعلیقه علی مهمات رسائل الشیخ
محمد صالح حائری
-
- ۹۷ - الذریعة ج ۱۵۴/۶، گنجینه دانشمندان ج ۳۶۷/۷.
۹۸ - الذریعة ج ۱۵۴/۶، زندگانی و شخصیت شیخ انصاری/۳۶۰، ریحانة الادب ج ۴/۴۰۵، گنجینه دانشمندان ج ۳/۳۲۵.
۹۹ - معجم مؤلفی الشيعة/ ۲۱۴، الذریعة ۶/۲۱۷ و ۱۵۳، زندگانی و شخصیت شیخ انصاری/ ۳۰۷.
۱۰۰ - الذریعة ج ۱۵۶/۶، زندگانی و شخصیت شیخ انصاری/ ۳۶۴، مقدمه تأسیس الشيعة /
۱۰۱ - زندگانی و شخصیت شیخ انصاری/ ۳۶۳.
۱۰۲ - زندگانی و شخصیت شیخ انصاری ۳۰۲، الذریعة ج ۱۶۰/۶.
۱۰۳ - گنجینه دانشمندان ج ۱۴۲/۵.

مازندرانی (۱۳۴۶م) ۱۰۴

۱۰۹ - حاشیه رسائل شیخ اسماعیل بن علی نقی تبریزی

حاشیه براستصحاب رسائل است. ۱۰۵

۱۱۰ - حاشیه رسائل میرزا ابراهیم بن مولی محمد علی

محللاتی شیرازی (۱۳۳۶م).

مؤلف از اعظام تلامیذ میرزای شیرازی است و حاشیه او بر باب استصحاب رسائل است. ۱۰۶

۱۱۱ - حاشیه رسائل میرزا ابراهیم بن حسین ذینلی خوئی شهید

(۱۳۲۵).

مؤلف از محضر شیخ انصاری دو سال بهره مند شده و حاشیه او بر باب قطع و ظن رسائل است. ۱۰۷

۱۱۲ - حاشیه بر رسائل شیخ محمد تقی معروف به آقا نجفی

اصفهانی (۱۳۳۲م)

حاشیه بر اوائل رسائل است. ۱۰۸

۱۱۳ - حاشیه بر رسائل شیخ محمد تقی تربتی (۱۳۳۰م).

بر مبحث تعادل و تراجیح است.

مؤلف از شاگردان مرحوم میرزای شیرازی (رهبر نهضت تنباکو) است. ۱۰۹

۱۱۴ - حاشیه فرائد الاصول محمد حنفیه .

.....

۱۰۴ - علماء معاصرین / ۲۲۲.

۱۰۵ - الذریعة ج ۶ / ۱۵۳.

۱۰۶ - اعیان الشیعة ج ۵ / ۴۳۴، نقباء البشر / ۲۲، معجم المؤلفین ج ۱ / ۱۰۳. الذریعة ج ۶ / ۱۵۲،

گنجینه دانشمندان ج ۵ / ۴۵۶.

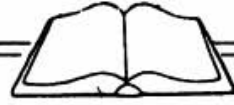
۱۰۷ - معارف الرجال ج ۱ / ۲۳۷، الذریعة ج ۶ / ۱۵۲، معجم مؤلفی الشیعة ۱۶۶، ریحانة الادب ج

۱۹۵/۲، شهداء، الفضیلة

۱۰۸ - الذریعة ج ۶ / ۱۵۵.

۱۰۹ - هدیة الرازی الی الامام المجدد الشیرازی، زندگانی و شخصیت شیخ انصاری ۳۶۰، الذریعة ج

۱۵۵/۶.

حاشیه استدلالی مفصلی است با عناوین «قوله - قوله» مباحث استصحاب - بنا به گفته مؤلف - در این حاشیه شرح داده نمی‌شود زیرا جداگانه کتابی در این موضوع نوشته است نسخه حاضر که جلد دوم کتاب است از بحث شک (مقصد سوم) تا آخر برائت را دارد. ۱۱۰

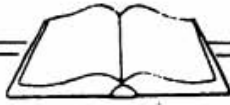
۱۱۵ - حاشیه علی الرسائل
سید محمد بن احمد موسوی
کماری قراچه داغی (م ۱۳۵۷ ق) .
تا آخر استصحاب است با عنوان «قوله - قوله» چاپ تبریز: ۱۳۴۷ ق، سنگی،
خشتی ۲۵۷ صفحه.

مؤلف از شاگردان شریعت اصفهانی و سید یزدی و حائری یزدی است. ۱۱۱
۱۱۶ - حاشیه بر رسائل
سید عبدالصمد بن احمد موسوی
جزائری تستری. ۱۱۲
نا تمام

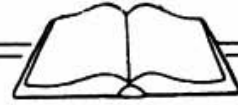
۱۱۷ - حاشیه رسائل
شیخ عبدالله مامقانی (م ۱۳۵۱) صاحب تنقیح المقال
بر مبحث قطع و ظن است. ۱۱۳
۱۱۸ - حاشیه بر رسائل
مولی علی خوئی (م ۱۳۰۹)
از اجله تلامذه شیخ بوده و پس از فوت استاد، رسائل تدریس می‌کرده و از اول قطع
تا اواخر اجماع کتاب را شرح کرده که با کتاب مشارق الاصول در ۱۳۱۲ به طبع رسیده،
سنگی. ۱۱۴

۱۱۹ - حاشیه رسائل
مولی محمد علی بن مولی کاظم
شاهرودی (م ۱۲۹۳) .
بر بعض مباحث فرائد است. ۱۱۵

-
- ۱۱۰ - فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه عمومی حضرت آیت الله نجفی مرعشی ج ۸/۱۴۲ .
۱۱۱ - مؤلفین کتب چاپی ج ۵/۲۸۶، الذریعة ج ۲۶/۲۸۴ .
۱۱۲ - الذریعة ج ۶/۱۵۸ .
۱۱۳ - الذریعة ج ۶/۱۵۸ .
۱۱۴ - مؤلفین کتب چاپی ج ۴/۲۲۶، الذریعة ج ۶/۱۵۸، معجم مؤلفی الشیعة ۱۶۷ .
۱۱۵ - الذریعة ج ۶/۱۵۶ .

- ۱۲۰ - حاشیه رسائل
میرزا محمدعلی بن مهر نصیر مدرسی
چهاردهی.
- ۱۲۱ - حاشیه رسائل
مولی محمدعلی بن احمد قراچه داغی
(م ۱۳۱۰).
- ۱۲۲ - حاشیه رسائل
شیخ علی اکبر بن محمد حسین نهاوندی
بر اصل برائت ۱۱۸.
- ۱۲۳ - حاشیه رسائل
مولی غلامحسین بن علی اصغر بن
غلامحسین دربندی نجفی (م ۱۳۲۲).
- ۱۲۴ - حاشیه رسائل
سید محمد کاظم بن عبدالعظیم طباطبائی یزدی
(م ۱۳۳۷).
- ۱۲۵ - حاشیه بر رسائل
گاهی آنرا ردّ المقدمة الثالثة نامیده اند زیرا در آن، مقدمه سوم از مقدمات دلیل
انسداد رد شده است.
- ۱۲۶ - حاشیه رسائل
شیخ محمود بن شیخ محمد ابن ذهب
ظالمی نجفی (م ۱۳۲۵).
از ابتدا تا اواخر شبه محصوره است. تاریخ فراغت رجب ۱۲۹۵ ۱۲۰
- ۱۲۷ - حاشیه رسائل
سید مهدی بن صالح بن سید احمد بن سید محمود
طباطبائی نجفی (مشهور به سید مهدی حکیم).
از حجیه ظن تا آخر باب تعادل و تراجیح، حجیت قطع را بدین جهت ننوشته که
.....
- ۱۱۶ - الذریعة ج ۱۵۹/۶، معجم مؤلفی الشیعة/۱۲۹.
- ۱۱۷ - الذریعة ج ۱۵۹/۶، ریحانة الادب ج ۴/۴۳۸.
- ۱۱۸ - الذریعة ج ۱۵۹/۶.
- ۱۱۹ - الذریعة ج ۱۵۹/۶.
- ۱۲۰ - معجم مؤلفی الشیعة/۲۷۱، الذریعة ۱۶۱/۶، اعیان الشیعة ۱۸/۴۸

قبلاً در شرحی بر منظومه شیخ موسی شیرازی این مبحث را نگاشته بوده است و لذا به همان اکتفا ورزیده. مؤلف، والد مرحوم آیت الله سید محسن حکیم است. ۱۲۱

۱۲۷ - حاشیه رسائل شیخ محمد حسن بن حاج محمد صالح کُتُب بغدادی. تادلایل انسداد و بعضی از استصحاب. شیخ آقا بزرگ تهرانی (ره) می نویسد: «دو سال قبل از فوت مؤلف دیده ام و نمی دانم به اتمام رسانده است یا نه» ایشان حاشیه کاملی هم بر رسائل دارد. ۱۲۲

۱۲۸ - حاشیه بر رسائل سید حسین بن سید علی بن ابوالقاسم بختیاری اصفهانی.

بر اصول عملیه است. ۱۲۳

۱۲۹ - حاشیه رسائل سید حسین بن محسن علوی سبزواری

(م ۱۳۵۲)

بر حجیت ظن و براءت ۱۲۴

۱۳۰ - حاشیه رسائل شیخ محمد رضی بن شیخ علی گیلانی

(م ۱۳۱۸) تا آخر حجیت قطع و ظاهراً از تقریرات استاد خود شیخ عبدالله مازندرانی است. ۱۲۵

۱۳۱ - حاشیه بر رسائل سید عبدالحسین بن یوسف شرف الدین

موسوی عاملی براستصحاب بود، که گوئی در سال ۱۳۲۹ به یغما رفته است. ۱۲۶

۱۳۲ - حاشیه بر رسائل میرزا عبدالرحیم بن نصرالله کلی سری

مختصر و بر حجیت قطع و اصل براءت می باشد. ۱۲۷

۱۳۳ - حاشیه علی فرائد الاصول جواد بن عبدالحسین مبارک

.....
۱۲۱ - الذریعة ج ۱۶۲/۶. اعیان الشیعة ج ۱۴۷/۴۸.

۱۲۲ - الذریعة ج ۱۵۶/۶.

۱۲۳ - الذریعة ج ۱۵۶/۶، معجم رجال الفکر والادب / ۶۱.

۱۲۴ - الذریعة ج ۱۵۶/۶، معجم مؤلفی الشیعة / ۲۰۸.

۱۲۵ - الذریعة ج ۱۵۷/۶.

۱۲۶ - الذریعة ج ۱۵۷/۶.

۱۲۷ - الذریعة ج ۱۰۸/۶.

نجفی (م ۱۳۱۱ هـ) ۱۲۸

۱۳۴ - حاشیه بر رساله استصحاب شیخ انصاری
موسی بن فضل
الله حسینی همدانی

وی حاشیه ای بر رساله تعادل و تراجیح و حاشیه ای بر رساله قطع و ظن و حاشیه ای
بر رساله برائت مرحوم شیخ انصاری نیز دارد. ۱۲۹

۱۳۵ - حاشیه فرائد الاصول

این حاشیه که مربوط به کتابخانه شخصی آیت الله حاج سید احمد زنجانی (قدس
سره) است، در زمان حیات مرحوم شیخ نوشته شده و تا اواخر مباحث استصحاب کتاب با
«دام ظلّه» از او یاد می‌کند، از آغاز قطع تا پایان تعادل و تراجیح ۱۳۰

۱۳۶ - حواشی بر قطع فرائد
شیخ احمد علوی ۱۳۱

۱۳۷ - حاشیه فرائد الاصول
شیخ احمد بن الحسین

مبحث تعادل و تراجیح، در نجف اشرف در روز پنجشنبه ۲۶ جمادی الاول ۱۳۵۰
به پایان رسیده است این حاشیه آن نیست که در الذریعه ج ۱۵۳/۶ از شیخ احمد بن حسین
تفریسی معرفی شده است، زیرا که آن حاشیه به سال ۱۲۹۲ و ۱۲۹۴ نگاشته شده و
باتاریخ این حاشیه قابل تطبیق نیست. ۱۳۲

۱۳۸ - حاشیه فرائد الاصول
مولی علی دوزدی

حاشیه ای است بر مباحث قطع کتاب رسائل.

در یادداشتی که حضرت آیت الله مرعشی روی صفحه اول نوشته اند آمده که
وی از شاگردان شیخ مرتضی انصاری بوده است. ۱۳۳

۱۳۹ - حاشیه فرائد
سید مهدی بن سید احمد بن سید حیدر

.....
۱۲۸ - معجم المؤلفین ج ۱۶۶/۳، اعلام الشیعة/۳۳۲، اعیان الشیعة ۴۵۸/۱۸، معجم مؤلفی
الشیعة/۴۱۱.

۱۲۹ - آشنائی با چند نسخه خطی دفتر اول - ص ۴۶.

۱۳۰ - آشنائی با چند نسخه خطی - دفتر اول/۱۹۹.

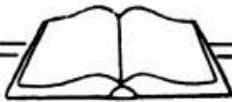
۱۳۱ - گنجینه دانشمندان ج ۴۴۱/۷.

۱۳۲ - فهرست نسخه های خطی کتابخانه عمومی حضرت آیه الله مرعشی نجفی ج ۳۶۳/۲.

۱۳۳ - فهرست نسخه های خطی کتابخانه عمومی حضرت آیه الله مرعشی نجفی ج ۱۲۶/۴.

- حسنى حسینی بغدادی کاظمی (م ۱۳۳۶) ۱۳۴
۱۴۰ - حاشیة الفرائد
یکی از شاگردان شیخ انصاری
مبحث استصحاب و تعادل و ترجیح ۱۳۵
- ۱۴۱ - حاشیه رسائل
سید آقا نورالدین محمد بن ابوالحسن
حسینی تفرشی وزوائی قمی (م ۱۳۴۲) .
براصل برائت است. ۱۳۶
- ۱۴۲ - حاشیه رسائل
شیخ علی بن عبدالله بن احمد بن محمد
بن مظفر (م بعد از ۱۳۰۸) .
براستصحاب. ۱۳۷
- ۱۴۳ - حجیة القطع
مباحث استدلالی است گویا حاشیه ای است بر قسم «حجیت قطع» از کتاب
رسائل، چون اقوال او را زیاد نقل کرده و بر آن تعلیقه دارد.
اول آن: «الحمد لله كما هو حقّه و بعد القول فی القطع و ما یلحقه من الحكم فی
مقام العمل .
- ۱۴۴ - ذریعة الاعتماد
لطف الله لاریجانی .
تا اواسط دلیل انسداد است ۱۳۸
- ۱۴۵ - شرح بر قطع و ظن و استصحاب و تعادل و ترجیح رسائل
شیخ محمد لاکانی ۱۳۹
- ۱۴۶ - الفرائد العلویة
شیخ علی بن حبیب الله ابیوردی شیرازی متخلص
-
- ۱۳۴ - الذریعة ج ۱۶۱/۶ .
۱۳۵ - فهرست نسخه های خطی کتابخانه های رشت و همدان / ۱۳۱۶ .
۱۳۶ - الذریعة ج ۹۸/۷ .
۱۳۷ - الذریعة ج ۹۸/۷ .
۱ - تراثنا عدد رابع - سنة ثانیة - مقاله حضرت حجة الاسلام سید احمد حسینی درباره مخطوطات
کتابخانه فیض مهدوی در کرمانشاه ص ۳۰ .
۱۳۸ - الذریعة ج ۱۶۰/۶ .
۱۳۹ - گنجینه دانشمندان ج ۱۹۰/۵ .

به حبیب چاپ طهران ۱۳۱۵ق و ۱۳۲۸ق الذریعة ج ۱۶/۱۳۹.
تعلیقاتی است با عنوان [فائدة: قال شیخنا المرتضی... أقول] مربوط به بعضی
فقرات و سائل است.

۱۴۷ - نهاية الوسائل فی شرح الرسائل
مولی اکبر بن رجبعلی
دیزجی زنجانی (م ۱۳۱۰).
گویا کامل بوده و ۲ جلد است (ببینید الذریعة ج ۶/۱۹۵) ولی نسخه خطی که
در ذیل معرفی می شود تا آخر مبحث «حجیت ظن» را دارد و در نجف اشرف به سال
۱۲۷۹ به پایان رسیده است و نسخه دیگر آن که در صفحه ۵۲ فهرست نسخه های خطی از
آن یاد شده از مبحث «تعارض» ادله شروع می شود و به بحث «حسن و قبح» ختم
می گردد. و نسخه ای از آن درج ۷ ص ۱۵۷ معرفی شده که از بحث صحیح و اعم تا پایان
کتاب را دارد و به روز هفتم ربیع المولود ۱۲۸۰ به پایان رسیده است. و بعضی از مباحث
نا تمام مانده است. ۱۴۰

بخش چهارم: ترجمه و شروح فارسی رسائل

۱۴۸ - ترجمه فرائد الاصول
سید محمد صالح بن محمد سعید
بن صالح موسوی خلخالی طهرانی (م ۱۳۰۶).
چاپ تهران ۱۴۱
۱۴۹ - تشریح المقاصد
سید محمد جواد ذهنی تهرانی انتشارات
حاذق - قم.
تا کنون ۴ جلد آن منتشر شده است.

بخش پنجم: تلخیص

۱۵۰ - تلخیص الفرائد
سید جواد میرعظیمی مراغه ای ۱۴۲
۱۵۱ - برکات الرضویه
سید محمد عصار (م ۱۳۵۵) ۱۴۳

.....

۱۴۰ - فهرست نسخه های خطی کتابخانه آیت الله مرعشی نجفی ج ۲/۳۷، ۵۲ و ج ۷/۱۵۷، معجم
مؤلفی الشیعة/۱۹۸
۱۴۱ - مؤلفین کتب چاپی ج ۳/۵۲۲، گنجینه دانشمندان ج ۵/۲۹، نقباء البشر/۸۸۰.
۱۴۲ - گنجینه دانشمندان ج ۴/۵۷۸. ۱۴۳ - الذریعة ج ۲/۸۷ و ج ۲۶/۲۳۳

۱۵۲ - مختصر الرسائل شیخ مهدوی بن محمد حسین بن عزیز خالصی کاظمی (۱۲۷۷ ق - ۱۳۴۳ ق).

مؤلف از علمای مبارز شیعه (از شاگردان میرزا حبیب الله اشتی و میرزا محمد حسن شیرازی اس) چاپ مشهد ۱۳۴۳ ق ۱۴۴

۱۵۳ - الرسائل الجديدة علی مشکینی اردبیلی.

۱۵۴ - مختصر رسال شیخ باقر بن حسن بن اسدالله کاظمی ۱۴۵

بخش ششم: نظرخواهی از تنی چند از اساتید محترم در مورد بهترین حاشیه و شرح بر رسائل

• از استاد محقق حاج آقا موسی شبیری زنجانلی درباره بهترین حاشیه بر رسائل پرسیده شد فرمودند:

برای اهل تحقیق حاشیه مرحوم آخوند خراسانی و حاشیه حاج آقا رضا همدانی و برای افراد متوسط و مبتدی حاشیه اوثق الوسائل و برای افراد متوسط و منتهی حاشیه مرحوم آشتیانی خوب است.

و مجموع من حیث المجموع اگر کسی بخواهد کار کند و مطلبی بدست بیاورد همان حاشیه مرحوم آخوند و حاشیه مرحوم حاج آقا رضا همدانی که گویا حرفهای میرزای شیرازی در آنها وارد شده و بیشتر تحقیقات متأخرین در آنها یافت می شود مناسب است.

• از استاد محترم حاج آقای یوسف صانعی پرسیدم: بهترین شرح و حاشیه رسائل کدام است؟

فرمودند: وقتی ما رسائل می خواندیم شرح کبیر بارفروشی و حاشیه تنکابنی و حاشیه رحمة الله را مطالعه می کردیم

• از استاد عالیقدر جناب آقای ابوطالب تجلیل در مورد بهترین شرح بر رسائل سؤال شد. فرمودند:

بهترین شرح، بحر الفوائد مرحوم آشتیانی است که از شاگردان مرحوم شیخ انصاری بوده است و پس از آن حاشیه مرحوم آخوند که هم مختصر است و هم نظریه های

.....

۱۴۴ - ریحانة الادب ج ۱۱۷/۲، مؤلفین کتب چاپی ج ۳۹۶/۶، وفيات العلماء ۲۲۵.

۱۴۵ - فوائد الرضوية / ۴۳۱.

خودش را دارد.

• از استاد بزرگوار آقای جلال طاهر شمس گلپایگانی راجع به بهترین شرح و حواشی
پرسیده شد اظهار داشت:

بهترین شرح بنظر بنده اوثق الوسائل حاج میرزا موسی است که مؤلف، هم از
شاگردان صاحب رسائل است و هم بر مطالب احاطه داشته ولو مطالعه این شرح در بعضی از
موارد حوصله کافی می‌خواهد ولی اگر خواننده حوصله بخرج دهد و مطالب را تا به آخر
مطالعه کند می‌بینید که چه زیبا فرمایشات شیخ را حلاجی کرده است، این شرح مشتمل
بر مطالب عمیق هم هست.

• از استاد سید یوسف مدنی تبریزی (صاحب درالفوائد) از بهترین شرح و
حواشی بر رسائل سؤال شد فرمودند:

بنده شرحهائی که تازگی نوشته شده ندیدم ولی در میان شرح و حواشی قبلی
بهترین آنها بحر الفوائد است (که بنده در شرحم از کتاب او استفاده زیادی کرده‌ام) و
پس از آن اوثق و شرح شیخ کبیر مازندرانی و حاشیه مرحوم آخوند و مرحوم حاج آقا رضا
همدانی هم مختصر و خوب است.

• از استاد جناب آقا شیخ مصطفی اعتمادی دامت افاضاته پیرامون بهترین شرح و
حاشیه بر رسائل پرسیدم فرمود:

هیچ یک از شرح بهتر از بحر الفوائد مرحوم آشتیانی نیست ولی مفصل است و
علت برتری این شرح بر سایر شرح را اینگونه تعلیل فرمود که لارطب و لایابس الافی
کتاب بحر الفوائد.

و ادامه دادند که اوثق الوسائل هم خوب است، مؤلفش از شاگردان مرحوم شیخ
بوده و مطالب را زود بدست می‌دهد.

و در مورد شرح رسائل خود فرمودند: من ۱۶ کتاب را درموقع نوشتن این شرح
دیده‌ام و تمام مطالب شیخ را بررسی کرده و مطالبی را که شیخ متعرض نشده ولی مناسب
بوده است ذکر کرده‌ام.

و اشکالاتی را که به مرحوم شیخ وارد کرده‌اند سه دسته کرده‌ام:

۱ - بعضی که قابل توجیه بوده، عبارت را جوری تفسیر کرده‌ام که اشکال

برطرف شده.

۲ - اشکالاتی که از مقام علمی شیخ بعید بوده است آنها را طرح کرده و
نیاورده ام.

۳ - اشکالاتی که قابل توجیه نبوده است که آنها را ذکر کرده ام.

• از استاد جناب آقای محسن دوزدوزانی سؤال شد فرمودند:

شرح مرحوم آشتیانی خوب است ولی مغلق می نویسد و اوثق خیلی خوب است
وحاشیه تنکابنی هم خیلی عالی است چون جاهای حساس را شرح کرده است و ساده هم
می باشد و حاشیه شیخ کبیر مازندرانی هم توضیح دارد و هم تحقیق و هم اشکال و وسیله
الوسائل هم خوب است و همچنین فرائد مرحوم شیخ غلامرضا قمی.

بخش هفتم: چاپهای مختلف رسائل

رسائل مطبوع در سال ۱۲۹۶ که توسط محمدعلی خراسانی تصحیح شده
مطابق با نسخ مصححه است. ۱۴۶

و صاحب کتاب مؤلفین کتب چاپی ج ۶ درص ۱۳۱ و ۱۳۲ چاپهای متعددی از
رسائل را نام برده است و به نظر می رسد در حال حاضر بهترین چاپ آن فرائد الاصول با
تحقیق و مقدمه و تعلیقات عبدالله نورانی، چاپ دفتر انتشارات اسلامی است. (چاپ
یکم، ۱۳۶۵، ۸۶۴ صفحه، قطع رحلی در یک جلد و چاپ دوم در ۲ جلد متن این کتاب
براساس چهار نسخه توسط مصحح محقق تصحیح و در پا نوشتها مدارک اقوال و احادیث
ذکر شده و در پایان، فهرست آیات، روایات، اعلام، مطالب و منابع تحقیق و تعلیق آمده
است و فهرست سودمند دیگری تحت عنوان «بعض الالفاظ المستعملة فی اصول الفقه»
بر آن افزوده که فهرستی است از موضوعات کتاب براساس حروف مثلاً، الاشتغال، اصالة
العموم و.. ۱۴۷

.....

۱۴۶ - رک فوائد الاصول ج ۲/۲۵۱.

۱۴۷ - رک تراثنا، عدد اول سنه ثانیه / ۲۲۲.